

Slijpen aan de geest

**John
Kroon**

**Slijpen
aan de geest**

VIJFTIG JAAR NRC HANDELSBLAD

© 2021 John Kroon
Omslagontwerp Tessa van der Waals
Foto omslag Maurice Boyer
Lithografie afbeeldingen BFC, Bert van der Horst, Amersfoort
Zetwerk Mat-Zet bv, Huizen
www.uitgeverijprometheus.nl
ISBN 978 90 446 4131 8

Woord vooraf. Een nieuw dagblad

Op 1 oktober 1970 werd een nieuwe krant opgericht. Het in Amsterdam gevestigde *Algemeen Handelsblad* en de Rotterdamse *NRC* werden samengevoegd tot *NRC Handelsblad*. Twee oude, liberale avondkranten, gesticht in respectievelijk 1828 en 1844, die beide noodlijdend waren. Het was een fusie uit noodzaak. Zo ontstond een nieuw landelijk dagblad dat voorop zou lopen bij de ontzuiling die zich in die jaren in Nederland manifesteerde.

Vijftig jaar later blijkt *NRC Handelsblad* springlevend te zijn en een stevige positie te hebben op de dagbladmarkt.

Dit boek gaat over de journalistieke geschiedenis van *NRC Handelsblad*. Zeven hoofdredacteuren telde de krant sinds ze werd gesticht. Zij werden met de meest uiteenlopende situaties geconfronteerd. Conflicten en harmonieuze contacten met het Koninklijk Huis, ruzies met uitgevers, plagiaataffaires, rechtszaken, stakende redacteuren, columnisten die voor tumult zorgden, cartoonisten die vrolijkheid en ergernis brachten, de ene hoofdredacteur die werd beschuldigd van medeplichtigheid aan een moord op een politicus en de andere die te horen kreeg dat hij het leven van de koningin had gered. Saai was het zelden op en rond de redactie.

Tussendoor werd van *NRC Handelsblad* meestal een heel behoorlijke krant gemaakt; een dagblad dat oog had voor de achtergronden van het nieuws, een rijk scala aan opinies en commentaren bracht, veel aandacht aan cultuur schonk en ook steeds nadrukkelijker onderzoeksjournalistiek tot zijn kerntaak is gaan rekenen.

Ik heb dertig jaar, in de periode 1986-2016, als journalist bij *NRC Handelsblad* gewerkt, in uiteenlopende functies, waaronder adjunct-hoofdredacteur en commentator. Ik heb kunnen kijken in de keuken van de krant, maar heb mezelf voor dit boek naar de achtergrond verwezen. Zo hoopte ik een onbevangen en onbevooroordeelde blik te kunnen werpen op de ontwikkelingen en bijzondere gebeurtenissen die zich in vijf decennia bij de krant hebben voorgedaan.

Ik heb getracht de feiten zo exact mogelijk weer te geven en me zoveel

mogelijk te onthouden van een mening daarover. Oordelen laat ik aan de lezer over. Wie een rode lijn zoekt, zal die niet vinden, anders dan dat de krant altijd bezig was zich aan de tijdgeest aan te passen met als onwrikbaar uitgangspunt de lezers zo goed en zo eerlijk mogelijk te bedienen met haar kerntaak: het brengen van nieuws en achtergronden voor een publiek dat, zoals in de beginselen van *NRC Handelsblad* staat, bereid is na te denken.

John Kroon, oktober 2020

Woeste Willem Pluygers.

Van Spoor senior naar Spoor junior

De oprichter van *NRC Handelsblad* verdiende geld voor zijn krant in Indonesië, dwong vier hoofdredacteuren van twee noodlijdende kranten om met zijn fusieplan in te stemmen en bleef heel lang leven.

Hij was klein van stuk en had een grote mond. Willem Pluygers, de man die in 1970 de oprichter was van *NRC Handelsblad*, had een bijzonder oorlogsverleden. Zo kreeg hij het in 1946 aan de stok met luitenant-generaal Simon Spoor, opperbevelhebber van het Nederlands leger in Nederlands-Indië. Een kwarteeuw later bleek deze hoge militair de vader te zijn van de eerste hoofdredacteur van de nieuwe krant, die was voortgekomen uit een fusie van de *NRC* en het *Algemeen Handelsblad*.

Het was gezagsondermijning in het belang van de *NRC*, die Pluygers met een militaire straf moest bekopen. Hij moest zijn kantoor uit en werd naar het front gestuurd.

Rotterdammer Willem Pluygers, geboren in 1914, was een courantier in hart en nieren. Internationaal opgeleid in het grafische vak, vervulde hij van 1936 tot en met 1983 diverse functies bij de *NRC* en haar uitgever. Zijn loopbaan werd enkele malen onderbroken door militair wapengekletter. Eerst bij het begin van de Tweede Wereldoorlog en later in Nederlands-Indië, het tegenwoordige Indonesië, waar de bevolking in opstand was gekomen tegen de kolonisator.

In Nederlands-Indië, waar hij in 1946 werd gemobiliseerd, toonde Pluygers zich de gewiekste krantenman die hij ook later zou zijn. Die houding werd de oorzaak van zijn conflict met opperbevelhebber Spoor.

Als hoofd van de centrale dienst van de legervolichtingsdienst in de Nederlandse kolonie werd Pluygers verantwoordelijk voor *Wapenbroeders*, een wekelijks blad voor de strijdkrachten in 'ons' Indië. Pluygers moest waken over het budget waarmee dit orgaan werd gefinancierd.

Hij bedacht een list waarmee hij het krantenbedrijf dat hij in zijn burgerbestaan als waarnemend directeur diende, een financiële injectie kon geven. Waarom zou hij niet de weekeditie van de *NRC* voor Oost- en West-Indië, die van 1869 tot 1940 had bestaan, nieuw leven inblazen? Zo gedacht, zo gedaan.

De *Overzeese Weekeditie* van de *NRC* werd het exclusieve blad voor de tienduizenden militairen in Nederlands-Indië. Het werd gefinancierd met militaire middelen en maakte bovendien winst, wat van de *NRC* in Nederland niet gezegd kon worden. Dat andere Nederlandse dagbladen zo oneerlijk werden beconcurrereerd, met belastinggeld in feite – soit.

Eerder in 1946, toen hij nog in Nederland verbleef, had Pluygers een ander gat in de markt gezien. Omdat *De Telegraaf* een verschijningsverbod had gekregen – de reden daarvan in vier woorden: fout in de oorlog – stichtte hij het *Algemeen Dagblad*, een krant die volkser moest zijn dan de *NRC* en zo geld in het laatje van de uitgever kon brengen.

In Nederlands-Indië ontstak opperbevelhebber Spoor in woede over het eigenmachtige optreden van zo'n ondergeschikte. Hij eiste ontbinding van de contracten die Pluygers al met de Nieuwe Rotterdamse Courant nv had gesloten. De legervoorlichter kwam met een tegenbod: andere kranten zouden ook een beroep op het leeturbudget van de krijgsmacht mogen doen. Spoor vond dat een acceptabel plan – alleen was er geen uitgever die van dit aanbod gebruikmaakte. Hij bleef erbij dat Pluygers zo ver over de schreef was gegaan dat hij werd overgeplaatst naar het infanteriebataljon in Semarang.

Zijn betrekkelijk veilige functie bij de Legervoorlichtingsdienst in Batavia, het tegenwoordige Jakarta, raakte Pluygers kwijt. Als pelotonscommandant moest hij naar het front op West-Java. Hij overleefde de strijd, de 'politioele acties' waarmee Nederlandse militairen onder verantwoordelijkheid van Spoor senior Indonesische vrijheidsstrijders te lijf gingen.

Simon Spoor overleed in 1949 op 47-jarige leeftijd, kort na zijn bevordering tot viersterrengeneraal. Zoon André, eerste hoofdredacteur van *NRC Handelsblad*, was toen een jongeman van nog net geen achttien jaar.

De *Overzeese Weekeditie* van de *NRC* zou later over de hele wereld worden verspreid. In 2021 bestond dit blad nog steeds, onder de naam *NRC De Week*.

Kwakkelende avondbladen

In 1950 keerde Pluygers terug naar Rotterdam en werd directeur van de Nieuwe Rotterdamse Courant nv. Hij ontpopte zich tot een uitgever die twee dingen zijn leven lang goed begreep: ik ga niet over de redactionele inhoud van de krant, maar ik moet er wel voor zorgen dat er genoeg geld mee wordt verdiend om het voortbestaan te waarborgen.

Twintig jaar later keek hij in het gezicht van generaalszoon André Spoor, een van de twee hoofdredacteurs van het *Algemeen Handelsblad*. Het ging met die krant al net zo slecht, of nog slechter, als met de *NRC*.

Beide avondbladen werden verspreid door dezelfde uitgever, de Nederlandse Dagbladunie (NDU), een holding die in 1964 was ontstaan en die ook het *Algemeen Dagblad* uitgaf. Ook toen waren er al stemmen opgegaan om de

twee liberale avondbladen tot één om te smelten. Chris Steketee, de uiterst keurige hoofdredacteur van het *Handelsblad*, was er een uitgesproken voorstander van. Lex Stempels, de ernstige hoofdredacteur van de *NRC*, een al een al even grote tegenstander. Wat mr. C.A. Steketee en mr. A. Stempels gemeen hadden was dat ze, overeenkomstig de etiquette in die jaren, buiten de privékring niet bij de voornaam werden genoemd.

Hoewel de financiële noodzaak toen eigenlijk al aanwezig was voor zo'n fusie, waren de geesten er nog niet rijp voor. André Spoor had al eens met Pluygers gesproken over een mogelijke fusie als logische consequentie van de samenwerking die er tussen de kranten bestond. Bij *NRC* besprak hij het idee zowel met Stempels als met Jérôme – mr. J.L. – Heldring, de tweede hoofdredacteur van de *NRC*. 'Maar ik ontdekte al snel dat als ik op de redactie van het *Algemeen Handelsblad* over een fusie met de *NRC* sprak iedereen een appelflauwte kreeg,' zei Spoor later. 'Ik had wel eens het gevoel dat ik als het paard van Troje werd beschouwd, als iemand die door de directie was binnen gesleurd om iets walgelijks tot stand te brengen.'

Het was een kwestie van tijd. In 1970 waren beide kranten dermate noodlijdend dat als het zo doorging ze beide het loodje zouden leggen.

Onverdraagzame abonnees

Drie jaar eerder was bij het *Algemeen Handelsblad* in een intern document al gemeld dat de situatie waarin de krant verkeerde 'zonder overdrijving' kritiek was. Niet alleen in economische zin, maar ook door de malaise die er ter redactie heerste. Ontmoedigd als de journalisten waren door de onzekerheid over het lot van hun krant. Dat werkte 'onvrede, onverschilligheid en apathie' in de hand, zo constateerde een kerncommissie van redacteurs.

In die commissie zaten journalisten die hun sporen in het krantenvak nog grotendeels gingen verdienen. Voorzitter was filmredacteur Jan Blokker, die later adjunct-hoofdredacteur en columnist van *de Volkskrant* zou worden. Tot de commissieleden behoorden ook Wout Woltz, de latere hoofdredacteur van *NRC Handelsblad*, en K.L. – Bert – Poll, chef van de kunstredactie.

Het probleem van het *Algemeen Handelsblad* was, samengevat, dat een deel van de redactie in die 'revolutionaire' jaren zestig een heel andere krant wilde maken dan de lezers wensten te ontvangen. Wout Woltz, adjunct-hoofdredacteur, vatte het later zo samen: 'De meeste abonnees waren oud, koningsgezind en onverdraagzaam, de redactie was diep verdeeld. Het resultaat was een schizofrene krant die niemand tevredenstelde.' Cabaretier Wim Kan constateerde in een voorstelling dat het *Handelsblad* op de hippe toer was gegaan, maar zag een 'een ouwe heer in een short die vergeten heeft zijn lange onderbroek uit te trekken.'

Dat hoofdredacteur H.J.A. – Henk – Hofland abonnees een briefje stuurde

met de mededeling dat hij hun keuze om de krant op te zeggen juist achtte gezien hun opvattingen, droeg evenmin bij aan de instandhouding van de oplage.

Ondanks de aanvankelijk forse weerzin onder de journalisten was het in de tweede helft van de jaren zestig al wel tot redactionele samenwerking tussen de *NRC* en het *Algemeen Handelsblad* gekomen. In Washington werd de eerste gemeenschappelijke buitenlandse correspondent, Eddy Lachman, aangesteld. Anderen volgden, ook in het binnenland. In 1969 werden de parlementaire redacties grotendeels samengevoegd.

Het besluit valt: fusie

In februari 1970 besloot de directie van de *NDU* tot een volledig samengaan van het toen 142 jaar oude *Algemeen Handelsblad* met de iets minder oude *NRC* (126 jaar). Omdat ook in 1914 al eens was vergaderd over een mogelijke fusie, kon moeilijk van een overhaast besluit worden gesproken.

Voor Stempels van de *NRC*, die eigenlijk neerkeek op het *Handelsblad*, was het samengaan te veel; hij zou kort daarna opstappen. Niet alleen het *Handelsblad* kon rekenen op zijn dedain; ook van andere kranten trok hij zich weinig aan. 'Iets is pas nieuws als het in de *NRC* heeft gestaan,' was zijn standaardgrap, met een volgens *NRC*-redacteur J.M. Bik ernstige ondertoon. Na Stempels' overlijden in 1987 omschreef Bik hem als 'een principiële en strikte liberaal die respect prefereerde boven snelle vriendschappen.'

In de hoofdredactie had Stempels inmiddels Heldring naast zich moeten dulden, die feitelijk de leiding had gekregen. Heldring zag de noodzaak van de fusie in, zonder zich erop te verheugen.

Ook het *Algemeen Handelsblad* had een tweekoppige hoofdredactie. Hofland was Steketee opgevolgd. Met zijn 40 jaar was hij de jongste hoofdredacteur van Nederland. Hij achtte zich uitermate geschikt voor dat ambt, zoals hij in zijn memoires schreef: 'Ik was ervan overtuigd dat ik beter dan wie ook wist hoe het moest in de dagbladjournalistiek.' Maar op last van de directie, van Pluygers met name, moest hij tot zijn onaangename verrassing drs. A.S. – ndré – Spoor als medehoofdredacteur naast zich dulden; na aanvankelijk Hoflands gemor was dat steeds beter gegaan.

Hofland had getracht de inhoud van het *Handelsblad* aan de tijdgeest aan te passen en zag weinig in de bedaagde *NRC*. Een fusie tussen beide kranten vergeleek hij met 'het lassen van twee scheepswrakken op volle zee bij windkracht 10'. Hij zou later deze mening radicaal herzien en de fusie 'de enige en beste oplossing' noemen; 'bovendien een volmaakt geslaagde.'

De vier hoofdredacteurs kwamen op 27 en 28 maart 1970, kort voor Pasen, in hotel De Baak te Noordwijk bijeen. Van dit kwartet was alleen Spoor een enthousiast voorstander van de fusie. Hofland herinnerde zich deze zittingen 'als een zware straf'. Heldring, die een hekel aan vergaderen had, keek

later zonder vreugde terug op de ‘eindeloze onderhandelingen’ tussen de hoofdredacties en met de beide redacties. De roep om democratisering en inspraak die in de jaren zestig was gaan klinken, was ook tot de kranten doorgedrongen. Het was voor Heldring ‘een traumatische belevenis’ – zo keek hij er 25 jaar later op terug.

Een nieuwe naam

Als het samengaan dan toch onvermijdelijk was, dan moest het maar een krant worden met een geheel nieuwe naam, vonden de hoofdredacteuren, die ook het gezelschap hadden van de adjuncten Wim Guise (*NRC*) en Wout Woltz (*Handelsblad*). Dat de directie meende dat de krant in het noordelijk deel van het land *Algemeen Handelsblad* moest gaan heten en in het zuidelijk deel *NRC* vonden ze geen goed idee. Het moest *De Nieuwe Courant* worden.

Ze wilden een kwaliteitskrant voor middelbaar en hoger opgeleiden. Een krant die vanuit een liberale geesteshouding moest worden gemaakt, maar zonder politieke of andere binding. ‘Modern liberalisme,’ zo zou het in het eerste commentaar van de nieuwe krant worden geformuleerd, ‘is, zoals wij dit opvatten, per definitie: steeds bereid tot vernieuwing, open voor de geest der eeuw. Dit behoedt ons voor verstarring; dit belet ons ook ons te binden aan enigerlei partij of fractie.’

Dus zou de krant geen voorkeur voor de vvd meer uitspreken, anders dan beide bladen vroeger soms deden. Sommige vvd'ers betreurden deze breuk met het verleden. Nog in 1980 legde de redactie van *Liberaal Reveil* uit waarom het nuttig was dat dit partijblad een analyse van de verkiezingsprogramma's publiceerde: ‘Vooral nu *NRC Handelsblad* deze verkiezingen alweer geen hoofdredactioneel stemadvies heeft uitgebracht en u bijgevolg de partijprogramma's helemaal zelf moet doorworstelen.’

NRC Handelsblad moest een dikkere krant worden, 4500 redactionele pagina's per jaar, met veel ruimte voor buitenlandse berichtgeving, vonden de hoofdredacteuren. Het kwartet omarmde het voorstel van de chef-kunst van het *Algemeen Handelsblad*, Poll, voor een wekelijks Cultureel Supplement.

En, o ja, deelden ze mee in een nota: die fusie moest nog wel even worden uitgesteld: niet 1 september maar 1 januari 1971 diende de ingangsdatum te worden.

Zes dagen later, in het Parkhotel te Rotterdam, liet Pluygers de heren weten wat hij ervan vond. Die nieuwe naam: vergeet het maar. Hij hield vast aan *Handelsblad NRC* en *NRC Handelsblad*. Van uitstel tot 1 januari kon geen sprake zijn; vooruit, dan wel tot 1 oktober 1970, een maandje later dan beoogd. En een dikkere krant: akkoord. (Vanaf mei 1972 was het met de titel *Handelsblad NRC* om praktische redenen gedaan.)

Opvallend was dat de directeur een voorstel van Spoor en Heldring om

een aantal redacteuren te ontslaan, zodat de formatie van 122 naar 95 zou worden terugbracht, afwees. De hoofdredacteuren dachten zo van disfunctionerende redacteuren af te komen. Maar hoewel directies een dergelijke personeelsbezuiniging meestal met veel gedoe op hun hoofdredacties moeten bevechten, wenste juist Pluygers geen gedwongen ontslagen. Wel kwam er een afvloeiingsregeling voor zestigplussers en wist de directeur enkele redacteuren onder te brengen bij het *Algemeen Dagblad* en de Haagse NDU-krant *Het Vaderland*.

Bek op poten

Willem Pluygers verwierf in zijn lange en veelbewogen loopbaan drie bijnamen die wel iets zeggen. ‘Bek op poten’ – hij was klein van stuk en duidelijk niet op zijn mond gevallen. ‘Woeste Willem’ – om zijn tomeloze werkkraft en zijn onstuimig doorzettingsvermogen. ‘De kleine kapitein’ – om zijn militaire verleden. Hij bleef lange tijd veruit de oudste abonnee van *NRC Handelsblad*. Redacteur Friso Endt van *NRC Handelsblad* interviewde Pluygers in 1975 en omschreef hem als ‘een vierkante man. Klein van stuk, snel, impulsief ook, opvliegend, een man vol onstuimige dynamiek’.

Hij bemoeide zich inderdaad niet met de inhoud van de krant. Wellicht ook uit respect voor André Spoor, de zoon van de generaal. Adjunct-hoofdredacteur Wim Guise heeft later verteld wat er gebeurde als Spoor boos naar de kamer van zijn directeur ging. ‘De kleine kapitein geeft altijd toe, want hij staat in de houding voor de zoon van de Grote Generaal. Dat waarborgt onze onafhankelijkheid.’ Hooguit klaagde de directeur over de illustraties van Tom Eyzenbach, die in het Zaterdag Bijvoegsel in de serie Mensenalfabet figuren in seksuele poses een letter liet uitbeelden.

In 2014 ontving Pluygers in zijn woning in het Zeeuwse Burgh-Haamstede de toen vigerend hoofdredacteur van *NRC Handelsblad*, Peter Vandermeersch, en adjunct-hoofdredacteur Hans Steketee. Hij vertelde hun over zijn leven en wat er nodig was geweest om van die krant een succes te maken. Hij nam er ruim de gelegenheid voor. Mevrouw Pluygers voorzag de gasten royaal van diverse soorten vis en witte wijn.

Willem Pluygers overleed op 28 oktober 2017 op 103-jarige leeftijd en bewees zo dat een woest leven de langdurigheid ervan niet in de weg hoeft te staan, evenmin als de drie huwelijken die hij achter de rug had.

Hoofdredacteur 1. André Spoor (1970-1983)

Na de fusie moeten de langharige lorren samenwerken met de dassendragers. Hofland moet en Heldring gaat uit de hoofdredactie, en Spoor verkeert in de hogere kringen. Intussen groeit de liberale kwaliteitskrant na een moeizaam begin.

Op 17 april 1970 waren de commissarissen van de NDU, de directie en de vier hoofdredacteurs van *Algemeen Handelsblad* en *NRC* bijeen om het fusieplan af te ronden en goed te keuren. Spoor en Hofland waren er namens het *Algemeen Handelsblad*, Stempels en Heldring vertegenwoordigden de *NRC*. President-commissaris jhr. mr. P.R. Feith leidde de bijeenkomst.

Na het eerste deel van deze vergadering in het Hilton in Rotterdam werd het kwartet voor hun aanwezigheid bedankt en succes gewenst met de toekomstige krant, die dan maar de beste van Nederland moest worden.

Vervolgens gingen commissarissen en directie door met het tweede deel, voor het antwoord op twee prangende vragen: wie moest de eerste hoofdredacteur van *NRC Handelsblad* worden en hoe groot moest die hoofdredactie eigenlijk zijn?

Dat Stempels, een van de twee *NRC*-hoofdredacteurs, zich zou terugtrekken, was bekend. Hij meende zelf dat hij niet de enige zou moeten zijn. Twee hoofdredacteurs bij de nieuwe krant, dat vond ook directeur Pluygers mooi genoeg. Wat de NDU-top betreft zou ook Hofland zijn functie moeten neerleggen. Heldring en Hofland in één hoofdredactie, zeiden de heren tegen elkaar, dat kan nooit wat worden. Aan de ene kant de flamboyante Hofland, die er alles aan had gedaan om van het *Algemeen Handelsblad* een moderne krant te maken, met voeling voor de tijdgeest van de jaren zestig. Aan de andere kant de keurige, ietwat stijf overkomende (hoewel ook ironische) *NRC*-hoofdredacteur Heldring. Commissarissen en directie zullen de korte dialoog niet hebben gehoord tussen deze twee, nadat ze zich hadden neergelegd bij de fusie die ze geen van beiden toejuichten. 'Wat zullen we nu gaan zuipen?' vroeg Hofland. 'Doe mij maar een kopje thee,' antwoordde Heldring, die bekendstond om zijn zuinigheid.

Maar Hofland lozen, dat ging niet zomaar. Hij mocht van het *Handelsblad* geen commercieel succes hebben gemaakt, inhoudelijk was de krant een stuk

beter geworden. Henk Hofland was een persoonlijkheid in de Amsterdamse kring van journalisten, die ook bekend was van zijn frequente bezoek aan café Scheltema en andere etablissementen waar hij zijn glaasjes liet vullen, liefst op andermans kosten. Hij was een man met elke dag een goed idee voor de krant. Maar Heldring meende dat zijn confrère wat aan de chaotische kant was.

De geruchten dat Hofland als hoofdredacteur misschien zou moeten opstappen, hadden de burelen van het *Handelsblad* aan de Nieuwezijds Voorburgwal al bereikt. Dus toen de commissarissen en de directie hun vergadering na het vertrek van de hoofdredacteurs heropenden, moesten ze een telegram onder ogen zien van de redactie van het *Algemeen Handelsblad*. Met daarin twee eisen: *NRC Handelsblad* (*Handelsblad NRC*) moest in Amsterdam worden gevestigd en Hofland moest hoofdredacteur blijven. Zo niet, dan... Tja, wat dan?

Vestiging van de krant in Amsterdam, terwijl Rotterdam over de betere technische faciliteiten beschikte, was voor de directie onbespreekbaar. Dan maar een andere concessie. Hofland mocht (mede)hoofdredacteur blijven.

De hoofdredactie wachtte de taak de twee redacties te integreren. Het was noodgedwongen samenleven. Sytze van der Zee herinnerde zich dat ze bij het *Algemeen Handelsblad* vol dedain neerkeken op de collega's bij de *NRC*, zoals hij beschreef in zijn boek *Verslaggever van beroep*. 'Wij vonden ons de betere journalisten en dat waren we zonder meer. Wij hadden een fijner afgestemde antenne voor wat er zich in de samenleving afspeelde.'

Spoor omschreef het zo: 'De *Handelsblad*-redacteurs zagen hun collega's van de *NRC* als een groep ambtenaren die met hun rechterhand streepjes onder de hoofdletters van de persbureaukopij zetten en met de linkerhand een boterham uit een trommeltje aten. Maar in Rotterdam zei men: de *Handelsblad*-collega's zijn een stel lorren die de hele dag in de kroeg hangen en achter de meiden aan zitten. Beide typeringen waren niet helemaal onjuist.'

Han Moojen, eindredacteur bij de *NRC*, herinnerde zich een van de eerste bijeenkomsten van de gezamenlijke redacties in Rotterdam: 'Wij van de *NRC*, allemaal keurig gekleed, misschien wel met een vest en in ieder geval met dassen, zaten in de redactiezaal te wachten op de afvaardiging uit Amsterdam. Toen die kwam ging er een kreet van verbazing op: een stoet van kabouters kwam binnen van mensen met lange haren, zonder dassen, sommigen zonder jassen en met open hemden; een stelletje struikrovers leek het wel in onze ogen.' Wout Woltz van het *Handelsblad*: 'Wij zagen hen als maffe historici, zij ons als idioot lichtzinnige rebellen.'

Hofland op een zijspoor

De redactie van *NRC Handelsblad* werd voor het grootste deel gehuisvest in Rotterdam; in Amsterdam bleven onder meer de kunstredactie en de stads-

redactie achter. Die eerste jaren hadden ze daar hun 'eigen' hoofdredacteur, Hofland, en een eigen adjunct, Woltz. 'Amsterdam' vergaderde mee met de dagelijkse redactievergadering in Rotterdam via een speciale telefoonlijn. Maar Hofland had niet het idee dat zijn inbreng er veel toe deed. Hij meende dat ze hem in Rotterdam nog altijd zagen 'als de enigszins geschifte aanvoerder van een stropdasloze rooie bende.'

Hij solliciteerde tevergeefs bij *Het Parool* naar een functie als verslaggever. Hofland vatte zijn positie bij *NRC Handelsblad* op karakteristieke wijze samen: 'Ik ben slechts de hoofdconductor van de bijwagen op wiens bellen geen acht wordt geslagen.'

Er kwam een spaak in de wielen van de bijwagen. Niet alleen was Hoflands constatering juist dat hij weinig te vertellen had, zijn medehoofdredacteur Heldring liet intern blijken dat hij zijn collega ongeschikt vond. Hij deed Pluygers het voorstel Hofland van zijn functie te ontheffen. Heldring motiveerde: 'Voor één der hoofdredacteurs is nooit een duidelijke taak gevonden. Men kan ook zeggen dat hij zo'n taak nooit zelf gevonden heeft of zelfs dat hij de hem opgedragen taken niet naar tevredenheid heeft vervuld.'

Heldring deed de directeur het aanbod dat hij dan zelf ook als hoofdredacteur zou terugtreden. Al wenste hij wel hetzelfde salaris te behouden. Pluygers wees Heldrings voorstel af, maar een faux pas van Hofland zelf werd hem fataal. De aanleiding was een rel rond de journalist Willem Oltmans, een affaire die vermoedelijk voor de introductie van de term 'gulfotografie' heeft gezorgd.

Oltmans had zijn vriend Hofland bij hem thuis in Amsterdam uitgenodigd voor een feestje op 18 januari 1972. In het huis van Oltmans waren ook drie diplomaten uit de Sovjet-Unie aanwezig. Dat was pikant, want hij lag al jarenlang overhoop met de vroegere Nederlandse minister van Buitenlandse Zaken Joseph Luns. Dat ministerie werkte Oltmans tegen; hij zou er ook daarna nog jaren ruzie mee blijven maken. Anders dan Luns meende Oltmans dat Nieuw-Guinea niet langer een Nederlandse kolonie kon blijven, maar aan Indonesië moest worden overgedragen. Dat was tien jaar eerder al gebeurd. Maar de vete tussen Luns en Oltmans was voor levenslang.

Hofland belde bij Oltmans aan en bleek een vriend bij zich te hebben: Peter Zonneveld, fotograaf van *De Telegraaf*. Dat vertelde Hofland de gastheer niet. Zonneveld begreep de impact van drie Russen die te gast waren bij de omstreden journalist. De Koude Oorlog woedde in die tijd volop. Stiekem maakte hij foto's op het privéfeestje. Het leidde twee dagen lang tot artikelen in *De Telegraaf*. Op de voorpagina stond de suggestie dat Oltmans samenspande met de Russen, die communisten, om Luns, nu secretaris-generaal van de NAVO, te dwarsbomen. Op een foto waren twee Russische diplomaten te zien.

Oltmans voelde zich in zijn privacy geschonden, zag in Hofland een verrader en dreigde hem met een proces. Die wist dat te voorkomen door op een persconferentie die Oltmans had belegd zijn excuus aan te bieden. De televisie

was erbij. Hofland, aangekondigd als hoofdredacteur van *NRC Handelsblad*, las zijn verklaring van een papiertje voor en was zichtbaar aangedaan. Het was een afgang. Pluygers keek vol verbazing naar zijn tv-toestel en zag zijn kans schoon. Hij wilde, zo voelde het slachtoffer dat zelf, Hofland ‘knock-out slaan’.

Spoor had Hofland nog willen redden door op de voorpagina van *NRC Handelsblad* een merkwaardig bericht te laten plaatsen, waarin de ‘onthulling’ van *De Telegraaf* werd tegengesproken onder de kop: ‘Oltmans: geen Sowjet-invloed op Luns-actie’. ‘Er werd in Haagse kringen gesproken over het bericht in *De Telegraaf*, zo begon het artikel, dat zinnen bevatte als: ‘Desgevraagd deelde de heer Oltmans ons mee dat deze berichten volstrekt uit de lucht gegrepen zijn.’ En: ‘De heer H.J.A. Hofland, lid van de hoofdredactie van *NRC Handelsblad*, bevestigt dat op die bijeenkomst niet gesproken is over het conflict tussen Oltmans en Luns.’ Maar voor Pluygers was de maat vol, tot zijn eigen genoegen. ‘Nu móet hij weg,’ sprak hij handenwrijvend.

Heldring treedt terug

Spoor kon dan niet voorkomen dat Hofland als medehoofdredacteur moest stoppen, maar hij wist hem wel als redacteur voor de krant te behouden, tegen een aangepast salaris. Hofland werd een tijd lang een veelgelezen tv-recentist (‘bevorderd van hoofdredacteur tot televisiecriticus’, schreef hij zelf) – een functie die Heldring voor hem had gesuggereerd.

Heldring nam een halfjaar later toch afscheid als hoofdredacteur en werd ook geen ‘gewoon’ redacteur. Hij voelde zich niet meer zo thuis bij de krant, die onder Amsterdamse invloed ‘linksig’ werd. Bovendien viel het hem zwaar wel verantwoordelijk te zijn voor alles wat in de krant stond – zo voelde hij dat – terwijl het tegelijk onmogelijk was dat hij alle artikelen vooraf kon lezen. Heldring werd secretaris-generaal van het Genootschap voor Internationale Zaken. Maar hij bleef voor *NRC Handelsblad* de rubriek ‘Dezer dagen’ schrijven.

Zo hield *NRC Handelsblad* als enige hoofdredacteur de man over die ook als enige van de drie bij beide kranten had gewerkt, André Spoor.

Intussen was de hoofdredactie uitgebreid met een adjunct die niet van een van de twee bloedgroepen afkomstig was. Rob Soetenhorst kwam in 1971 van het *Leidsch Dagblad*, een krant die hij als hoofdredacteur journalistiek bij de tijd had gebracht. Bij *NRC Handelsblad* ging hij ook als chef-nieuwsdienst fungeren. Hij deed dat, schreef redacteur Marc Chavannes na Soetenhorsts overlijden in 2012 in *NRC Handelsblad*, ‘met oog voor het menselijk verhaal en de historische achtergrond van het nieuws’.

Probleemloos was zijn komst niet verlopen, want Spoor had niet alleen verzuimd de redactie tijdig in te lichten maar ook de adjunct-hoofdredactoren Guise en Woltz had hij in het ongewisse gelaten. Enfin, Soetenhorst kwam toch; na het vertrek van Hofland en Heldring kon Spoor wel wat man-

kracht in de hoofdredactie gebruiken. Veel van het 'vuile werk' dat de baan van de hoofdredacteur met zich meebrengt, liet hij al over aan Guise. Daartoe behoorde de dagelijkse productie van de krant, terwijl Woltz zich vooral met de bijvoegsels bezighield.

Guise was in 1959 als leerling-journalist in dienst getreden bij de *NRC*. Zijn plotselinge dood in 1977, op 39-jarige leeftijd na een kortstondige ziekte, bracht verslagenheid op de redactie. Spoor omschreef hem als de ruggengraat van de redactie. 'Wim Guise was in de altijd onder het dictaat van de klok staande productieslag van de krant een punt van rust en evenwicht.'

De eerste editie

Op 1 oktober 1970 verscheen de allereerste editie van *NRC Handelsblad*. De fusie tussen de twee oudste landelijke dagbladen in Nederland was uit economische noodzaak geboren. Maar, betoogde hoofdredacteur Spoor, er was meer dan dat: het vrijheidsbeginsel dat beide dagbladen in hun vaandel voerden. Die eerste krant opende met een artikel onder een kop die moeilijk opwindend kon worden genoemd: 'Datum van gesprek over Berlijn vervroegd'. Het artikel 'door onze correspondent S. van der Zee' was wel van betekenis: het betrof het overleg tussen de Sovjet-Unie, de Verenigde Staten, Frankrijk en Groot-Brittannië over de in West- en Oost- verscheurde stad Berlijn.

Buitenlands nieuws domineerde ook verder deze voorpagina, en dat was wel kenmerkend voor de krant. Maar de gaatjes moesten ook worden gevuld: vandaar dat een kort bericht 'Roofoverval in Den Haag' ook op pagina 1 stond.

Het was, zoals Warna Oosterbaan vier decennia later in een jubileumbijlage van *NRC Handelsblad* schreef, 'in alle opzichten een onopvallend begin'. Oosterbaan, in 2010 een voormalig adjunct-hoofdredacteur en oud-hoogleraar journalistiek, meende verder: 'Het is veertig jaar later niet gemakkelijk in die eerste krant ook maar het begin van het latere succes te zien.'

In het allereerste hoofdartikel van de nieuwe krant werd onder de kop 'Onze Beginselen' de vrijheidsgedachte onderstreept: 'NRC-publicaties worden geredigeerd vanuit een liberale geesteshouding met eerbied voor het individu en de beginselen van verdraagzaamheid, redelijkheid en openheid.'

Deze principes, geformuleerd door Heldring in overleg met Spoor en Hofland, golden vijftig jaar later nog onverkort. Daarom zijn Onze Beginselen te lezen op de website van *NRC*. Het taalgebruik is aangepast, de inhoud bleef onverkort van kracht. 'Liberaal zijn de *Nieuwe Rotterdamse Courant* en het *Algemeen Handelsblad* genoemd. Het is niet een naam waarvoor de nieuwe krant zich geneert. Want in dit woord ligt het vrijheidsbeginsel besloten, dat ons vóór alles dierbaar is,' zo formuleerde de krant het op donderdag 1 oktober 1970. *NRC Handelsblad* positioneerde zich in dit eerste hoofdartikel ook ten opzichte van zijn lezers: 'Wat stijl en inhoud van deze krant betreft: wij komen